



# SAGAN OM SELMA



# INNEHÅLL

	FÖRORD	3
1.	SAGAN OM SELMA	5
2.	FISKEN PÅ DISKEN	13
3.	VA' BLIR DE'?	19
4.	SEN DÅ?	31
	BREV TILL SELMA	36



# FÖRORD

Det här är ingen traditionell slutrapport.

Skriften du håller i din hand delar förvisso lärdomar och insikter som delvis uppkommit tack vare ett projekt som genomförts. Men det som står här är för Selma. Och för alla de barn och unga som har det som Selma.

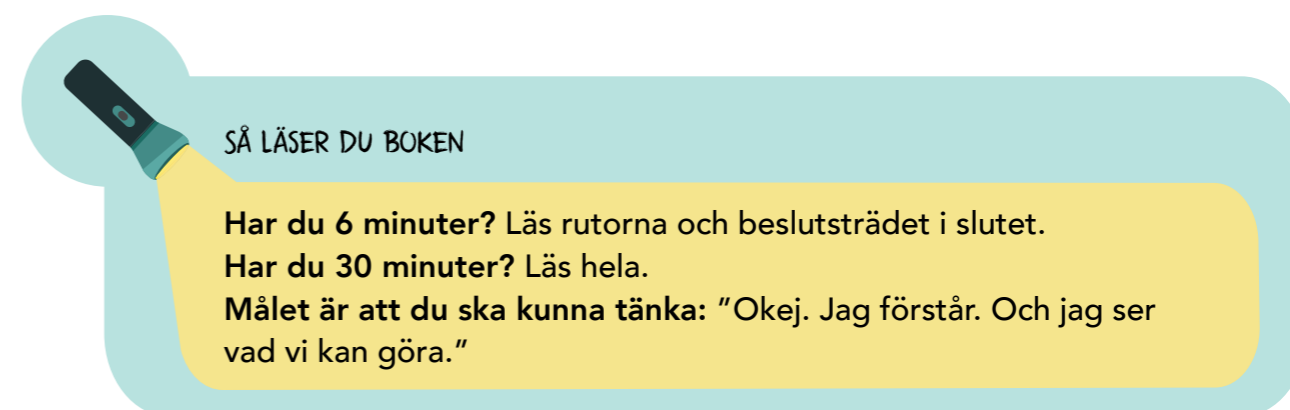
De möts varje dag av en verklighet som är byggd för att hjälpa, men som ofta blir onödigt krånglig för alla inblandade. Det vill vi ändra på. Och vi tror att du som läser också vill det.

Därför har vi samlat våra tankar och insikter för att bidra till att saker kan hända som tar oss från dagens tillvaro till en mer individcentrerad stödstruktur. En struktur där organisationer med uppdrag att hjälpa har tillgång till enklare verktyg för samverkan. Där vuxenvärlden kan agera tidigare, mer samstämmigt och mer jämlikt, utan att lägga ännu mer börda på dem som redan springer fortast.

Samtidigt har den snabbt växande AI-utvecklingen förändrat spelplanen. Den skapar nya möjligheter men också nya frågor och en viss ängslan. Vi tittar därför lite extra noga på hur AI kan bli en resurs för alla dem som möter Selma, utan att Selma själv behöver använda den. För när vuxenvärlden får bättre beslutsunderlag blir barnets resa ofta kortare.

Det är därför data och informationshantering blir en central fråga. Inte som teknik för teknikens skull, utan som en förutsättning för att göra det enklare att göra rätt.

Ingen kan göra allt, men alla kan göra något. Får vi låna din uppmärksamhet en liten stund?



## SÅ LÄSER DU BOKEN

**Har du 6 minuter?** Läs rutorna och beslutsträdet i slutet.

**Har du 30 minuter?** Läs hela.

**Målet är att du ska kunna tänka:** "Okej. Jag förstår. Och jag ser vad vi kan göra."

Vi vill också vara tydliga med att det här är ett lärande. Många av de viktigaste förflyttningarna sker redan i era verksamheter. Den här boken är tänkt som ett underlag att bygga vidare på tillsammans, med respekt för ansvar, styrning och de ramar som finns när vi arbetar med barn och ungas integritet.

## Kort om projektet

Projektet "Barn- och ungdomsresan" genomfördes mellan juni 2024 och april 2026 som en del av Vinnovas program för Gemensamma AI-förmågor i kommuner och civilsamhälle. Projektet undersökte hur bättre samverkan, säkrare informationshantering och AI-stött beslutsunderlag kan bidra till att förbättra vård- och insatskedjan för barn och unga med psykisk ohälsa.

# SAGAN OM SELMA

Barn- och ungdomsresan uppstod inte ur en idé om teknik. Den uppstod ur en genomlysning av hur stödet faktiskt rör sig när barn och unga mår dåligt. Genom samtal med medarbetare i kommun och region och med barn och unga framträdde samma mönster om och om igen: tillgängligheten brister, insatser kommer sent, och samverkan blir mer av en ambition än en vardag.

Det går att beskriva det här med processkartor. Men det är svårt att känna det. Därför finns Selma.

## Kapitel 1 Sagan om Selma

Selma är 21 år. Under sex år har hon mött en hel armé av vuxna. Inte för att någon vill henne illa, utan för att vi har byggt ett system där varje verksamhet ser en del av bilden, men ingen ser helheten.

När Selma rör sig mellan skola, socialtjänst, vård och andra stödinsatser blir hennes liv en stafett där pinnen tappas i varje överlämning. Dokumentation finns, kunskap finns, vilja finns. Ändå blir resultatet ofta fler akuta insatser än tidiga, fler kontakter än samordning, fler bedömningar än riktning.

Det här är inte ett individuellt misslyckande. Det är ett systemproblem som råkar landa i en ung människas vardag.



## Selma behöver inte en ny app

Selma är exakt den typ av person som inte behöver en ny app. Hon behöver ett system som slutar tappa bort henne mellan 253 läkare, 56 sjuksköterskor, 104 diagnoser och 1400 kontakter. Det är en långsam systemfriktion som lätt skapar glapp.

Och när hon inte orkar längre blir hon ofta misstolkad. Som ovillig. Som otydlig. Som svår. Fast det hon egentligen är, är trött på att behöva börja om i ett system som säger att det finns till för henne.

Det som inte syns i siffrorna är det Selma bär mellan dem. Att alltid vara på väg till nästa förklaring. Att känna igen väntrum som andra känner igen mataffären. Att bli expert på att läsa vuxnas ansikten och gissa vad som förväntas, för att hon inte orkar göra fel en gång till.

### SCEN 1

#### BERÄTTA IGEN

SELMA SITTER I ETT VÄNTRUM OCH SCROLLAR FÖR ATT SLIPPA TÄNKA. DET ÄR TREDJE GÅNGEN PÅ TVÅ MÅNADER HON SKA "BARA SVARA PÅ NÅGRA FRÅGOR". HON KAN DEM UTANTILL.

"HAR DU HAFT KONTAKT MED SOCIALTJÄNSTEN?" FRÅGAR NÅGON.

SELMA NICKAR.

"OKEJ. VET DU VEM?"

SELMA LETAR I HUVUDET EFTER ETT NAMN SOM INTE FASTNAR. PERSONEN FRAMFÖR HENNE TITTAR NER I SKÄRMEN. TVÅ SYSTEM ÖPPNA. TRE FLIKAR. INGEN HELHET.

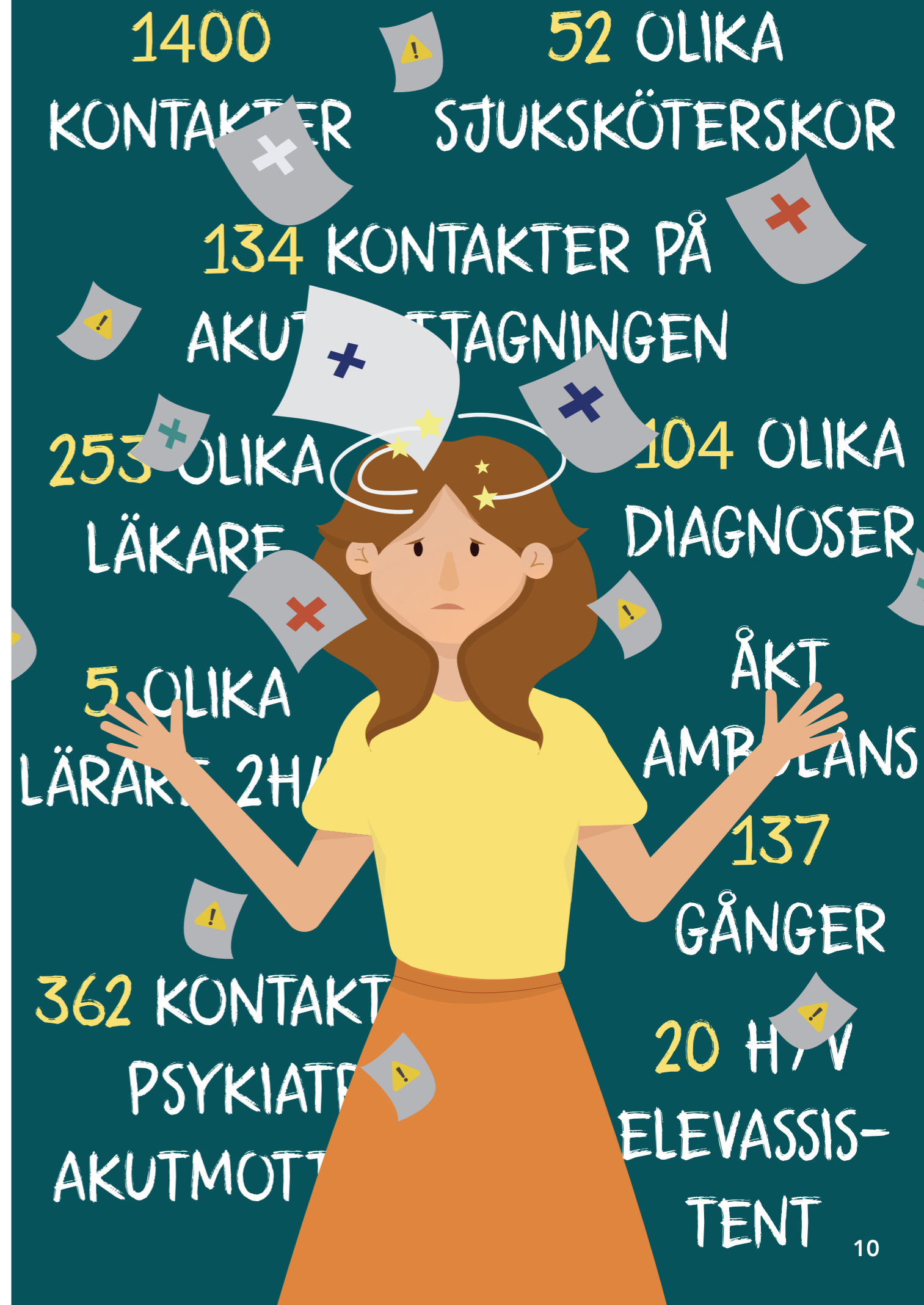
"VI BEHÖVER GÖRA EN NY BEDÖMNING", SÄGER PERSONEN VÄNLIGT. SELMA LER AUTOMATISKT. HON ÄR BRA PÅ ATT VARA ENKEL.

EFTERÅT STÅR DET I DOKUMENTATIONEN ATT HON "INTE KAN REDOGÖRA TYDLIGT".

SELMA GÅR HEM MED SAMMA KÄNSLA SOM ALLTID: ATT HON ÄR PROBLEMET. FAST EGENTLIGEN ÄR DET TVÄRTOM.

IBLAND FÖRSÖKER SELMA SKRIVA NER ALLT I ANTECKNINGAR INNAN MÖTEN, FÖR ATT INTE GLÖMMA. MEN LISTAN BLIR LÅNG. OCH NÄR LISTAN BLIR LÅNG KÄNNES LIVET MINDRE, SOM OM DET BARA ÄR DET SOM SKA REDOVISAS.

DET ÄR DÄR SKAMMEN KOMMER IN, OFTA TYST, INTE SOM EN TANKE, UTAN SOM EN REFLEX: "DET ÄR NOG MIG DET ÄR FEL PÅ. NÄR MAN UPPREPAR SIN HISTORIA TILLRÄCKLIGT MÅNGA GÅNGER BÖRJAR MAN TILL SLUT TVIVLA PÅ SIN EGEN VERSION.



SCEN 1

BERÄTTA IGEN (FORTS.)

PÅ VÄGEN HEM TÄNKER SELMA INTE PÅ DIAGNOSER ELLER INSATSER. HON TÄNKER PÅ NÄSTA SAMTAL. NÄSTA GÅNG HON SKA FÖRSÖKA HITTA RÄTT ORD. NÄSTA GÅNG NÅGON SÄGER ATT HON 'BEHÖVER 'VARA TYDLIGARE'. DET ÄR MÄRKLIGT HUR OFTA ETT SYSTEM KAN FÅ EN MÄNNISKA ATT KÄNNA SIG SOM ETT PROBLEM SOM SKA FÖRKLARAS, I STÄLLET FÖR EN PERSON SOM SKA FÖRSTÅS.

NÄR HON KOMMER HEM LIGGER TELEFONEN KVAR PÅ BORDET SOM EN PÅMINNELSE. DEN RINGER IBLAND FRÅN NUMMER HON INTE KÄNNER IGEN. HON LÅTER DEN RINGA UT. INTE FÖR ATT HON INTE VILL HA HJÄLP, UTAN FÖR ATT HON INTE ORKAR BÖRJA OM EN GÅNG TILL.



DET HÄR VISAR...

När systemet är splittrat blir barnet den sammanhållande länken. Det skapar upprepning, förseningar och onödig belastning.

## Vad siffrorna betyder

Det är lätt att tro att många kontakter betyder mycket stöd. I praktiken kan det betyda något annat:

- att ingen ser helheten
- att samma information samlas in om och om igen
- att överlämningar blir riskzoner
- att bedömningar görs olika beroende på dörr
- att akut blir standard när förebyggande inte hinner hända



### VAD SIFFRORNA BETYDER

Många kontakter kan vara tecken på omtanke. Men de kan också vara tecken på att vi inte lyckas jobba förebyggande och samordnat.

## Vad genomlysningen visade

Följande förbättringsområden blev tydliga:

- Tillgänglighetsproblem som leder till eskalering för barnet/ungdomen och för verksamheter
- Glapp i vård- och insatsprocesser som skapar onödiga förseningar
- Bristande samverkan inom och mellan kommuner samt mellan kommun och region
- Kunskapsbrister om varandras uppdrag och arbetsätt
- Dubbelarbete, till exempel flera utredningar där en hade kunnat räcka

Selma är inte ett argument för mer av samma. Selma är ett argument för ett nytt sätt att få helheten att fungera.



# FISKEN PÅ DISKEN

Ibland behöver man lägga fisken på disken. Säga det som det är. Inte för att peka finger, utan för att komma vidare.

För Selma är det här inte ett styrdokument. Det är en vardag. Ett schema av möten, väntan och nya frågor. Det är vuxna som menar väl men inte alltid hinner se hela henne. Och när vuxenvärlden inte hänger ihop börjar Selma anpassa sig: hon säger mindre, förklarar enklare, blir 'duktig' i rummet och tar smällen när hon går därifrån.

Det som gör stödet till Selma så svårt är inte att professioner saknar kompetens eller engagemang. Det är att systemet är byggt för att varje verksamhet ska göra sitt, medan barnets liv aldrig är uppdelat. Det är ett och samma liv som pågår samtidigt: skola, hälsa, relationer, ekonomi, trygghet, fritid.

När ett problem blir komplext i verkligheten, men hanteras som separata delar i systemet, uppstår friktion. Och den friktionen landar hos Selma.



## SCEN 2

### ÖVERLÄMNINGEN SOM INTE GICK

DET BÖRJAR SOM ETT VÄLMENANDE SAMTAL.

"VI SER ATT DET HÄR PÅVERKAR SKOLAN", SÄGER NÅGON.

"NÄR DET GÄLLER HÄLSAN BEHÖVER NI PRATA MED VÅRDEN", SÄGER NÅGON ANNAN.

"SOCIALTJÄNSTEN KAN STÖTTA, MEN VI BEHÖVER EN ANMÄLAN ELLER EN UTREDNING", SÄGER EN TREDJE.

SELMA HÖR TRE VERSIONER AV SITT LIV. TRE BITAR. TRE GRÄNSER.

INGEN SÄGER DET RAKT UT, MEN DET KÄNNIS SÅ: "VI KAN INTE SE ALLT. VI KAN BARA GÖRA VÅR DEL."

OCH NÄR INGEN KAN SE ALLT BLIR SELMA DEN SOM MÅSTE HÅLLA IHOP ALLT.



### DET HÄR ÄR SYSTEMFELET

Barnets liv är en helhet. Stödet är fragmenterat.  
När helheten saknas blir barnet projektledare för sin egen resa.

## Olika typer av hinder

Om vi blandar ihop hindren blir lösningarna fel. Därför behöver vi hålla isär dem.

## Lagar och sekretess

Sekretess och dataskydd finns av goda skäl. Barn och unga är en särskilt skyddsvärd grupp.

Men mycket av dagens regelverk är format för reaktiva situationer, inte för bred proaktiv samverkan och tidiga insatser i stor skala.

Det betyder inte att vi ska tumma på integritet. Det betyder att vi behöver designa för trygghet: syfte, rättslig grund, skydd och ansvar behöver vara tydligt från början.



## System och data

Även när viljan finns pratar systemen inte med varandra. Data finns i olika format, i olika verktyg, ibland fortfarande analogt.

Det forskningsbaserade underlaget pekar på samma sak: miljön är komplex med många ansvariga aktörer och heterogena tekniska lösningar. Utan mer grundläggande digitalisering och bättre integration blir det svårt att skapa den datakvalitet som behövs för att använda AI på ett säkert, jämlikt och användbart sätt.

"Helhetsbild" blir därför ofta något som skapas manuellt, med telefonsamtal, möten och dubbel dokumentation. Det stjäl tid från det som faktiskt hjälper.

## Mandat, styrning och ansvar

Vem äger helheten? Vem kan prioritera tid för förebyggande arbete när akuttrycket alltid vinner? Vem kan besluta att flera verksamheter ska ändra arbetssätt samtidigt?

När mandat är otydligt blir samverkan personburen och sårbar. Och personburna system fungerar tills de inte gör det.

## Tid och vardag

Kärnverksamheten har sällan möjlighet att "delta i ett projekt" på det sätt som innovationslogik ibland förutsätter. Tid med barnet och det akuta arbetet prioriteras. Det är rimligt.

Men det betyder att lösningar måste designas för vardagen, inte för powerpointen.

## Kultur och ängslan

Här behöver vi vara helt ärliga: mycket av det som bromsar är inte ointresse. Det är ängslan.

Inte som ett personlighetsdrag. Som en logik: barn och unga är skyddsvärda, lagarna är komplexa, systemen är otydliga, ansvarsfördelningen är svår och granskning kan kännas hård.

## Kapitel 2 Fisken på Disken

I den miljön blir det rationellt att göra det säkra: hålla sig till sin del, sin rutin, sin gräns.

Men när ängslan blir styrande händer tre saker: vi väntar tills det brinner (akut blir norm), vi väljer säkra stuprör framför samordning, och vi flyttar risk till individen i stället för att bygga struktur.

För Selma ser det ut som passivitet. I verksamheten är det ofta riskhantering utan verktyg.

### TRYGGHET SOM STOPP VS TRYGGHET SOM STRUKTUR

**Trygghet som stopp:** "Vi vågar inte."

**Trygghet som struktur:** "Vi vet hur vi gör säkert."

## Fyra perspektiv

För att kunna förändra behöver man förstå varför människor agerar som de gör.

### FYRA PERSPEKTIV

**Verksamhet:** Vi vill göra rätt, men vi hinner inte alltid samordna bortom akuten.

**Barnet:** Jag orkar inte börja om.

**Juristen:** Vi måste skydda integritet och samtidigt skapa rättssäkra vägar framåt.

**Ledningen:** Vi måste våga äga helheten, annars får barnet göra det.



# VA' BLIR DE'?

## När arbetssättet är själva lösningen

Ett systeminnovationsperspektiv låter för många som något man gör på konferens. I Barn- och ungdomsresan blev det något mycket mer konkret: ett sätt att ändra hur vi ser, förstår och agerar tillsammans kring Selma.

För Selma spelar det ingen roll hur många organisationer som är inkopplade. Det som spelar roll är om stödet de ger hänger ihop.

I ett fragmenterat system blir förbättringar lätt lokala optimeringar: en ny rutin här, ett nytt formulär där, en ny kontaktperson någon annanstans. Men Selmas vardag är inte uppdelad. Därför behöver arbetet runt henne bli mindre uppdelat.

Ett systeminnovationsperspektiv i det här fallet handlar därför om arbetssätt: hur vi får helheten att fungera, hur vi bygger gemensamt språk, tydligare ansvar, säkrare informationshantering och en trygg väg från test till vardag.

AI är i den meningen inte huvudnumret. AI kan vara ett verktyg som förstärker ett arbetssätt när det redan finns struktur att förstärka.

Det är också därför frågan "är det människor eller AI som är lösningen?" egentligen är fel ställd.

Människor är inte problemet och AI är inte lösningen. Arbetssättet är nyckeln. Och AI kan vara en förstärkare när arbetssättet fungerar.





#### VARFÖR FÖRFLYTTNINGEN SPELAR ROLL

När olika verksamheters stöd inte hänger ihop får Selma bära helheten.

Förflyttningen vi pratar om är att vuxenvärlden tar tillbaka den rollen: med gemensamt arbetssätt, tydligare ansvar och trygg informationshantering.

Där kan AI ibland hjälpa. Men det är inte där vi börjar.

#### KOMBINATIONEN SOM FUNGERAR

**Människor:** professionell bedömning, relation, ansvar

**Arbetssätt:** gemensam logik, samverkan i vardag, tydlig styrning

**Data:** kvalitet, struktur, säker hantering

**AI:** stöd som skapar överblick och mer jämlika bedömningar

**Tillsammans:** tidigare insatser, mindre slump, mindre dubbelarbete

### Från ängslan till trygg förflyttning

Ängslan minskar inte av inspiration. Den minskar av ramar. När människor vet vad som är tillåtet, vad som är säkert, vem som bär ansvaret och hur man testar stegvis, vågar de röra sig.

Här blev universitetets perspektiv en viktig spegel för oss: AI framstår inte som en startpunkt i sig. Om vi vill att tekniken ska göra nytta måste vi först få bättre ordning på data, system, ansvar, arbetssätt och kompetens. Annars riskerar AI att bli ännu en bit i ett pussel som redan saknar helhetsbild.

Vi valde därför att arbeta iterativt och deltagardrivet. Inte för att det låter fint, utan för att det är nödvändigt i komplexa verksamhetsmiljöer. Vi behövde förstå behov, data, juridik och teknisk verklighet samtidigt, tillsammans med dem som faktiskt ska använda stöd i vardagen.



#### FORSKNINGSPERSPEKTIVET I KORTHET

- AI kan vara en byggsten, men bara om den kopplas till tydliga arbetssätt och en gemensam riktning.
- Bristande samverkan och otydliga tekniska strukturer leder till utmaningar kring datahantering och gör att tekniken får svårt att nå avsedd effekt.
- Multiprofessionellt arbete är inte ett "nice to have" utan en praktisk förutsättning och kräver att vi vet vilka data som finns var, och hur de kan användas ansvarsfullt.
- Stegvis test och lärande (i liten skala) minskar risk, ökar förtroende och gör förflyttningen möjlig i vardagen.



#### SCEN 3

#### PRATA DATA

TVÅ PERSONER PRATAR MED VARANDRA OCH SÄGER SAMMA ORD.

"VI BEHÖVER BÄTTRE DATA", SÄGER DEN ENA.

"VI FÅR INTE DELA DATA", SÄGER DEN ANDRA.

DE MENAR OLIKA SAKER. DEN ENA MENAR STRUKTUR OCH KVALITET. DEN ANDRA MENAR SEKRETESS OCH RISK. BÅDA HAR RÄTT. INGEN KOMMER VIDARE.

DET ÄR DÄR "PRATA DATA" BÖRJAR. INTE SOM EN AKTIVITET I KALENDERN, UTAN SOM EN FÖRFLYTTNING: FRÅN ATT PRATA FÖRBI VARANDRA TILL ATT BYGGA ETT GEMENSAMT SPRÅK.

## Prata data: gemensamt språk före teknik

“Prata data” blev återkommande möten med olika perspektiv på data: vad data är, etiska aspekter, inslag med omvärldsspaning om pågående arbete med sammanhållen planering eller brottsförebyggande arbete, helt enkelt olika perspektiv på data som bygger gemensam förståelse. Det bidrog till ett gemensamt språk som lägger grunden för tvärfunktionellt samarbete mellan verksamheter, företag och forskning.



Det låter kanske mjukt. Men i praktiken är det hårt arbete. För när vi menar olika saker med samma ord blir allt svårt:

- Vad menar vi med “risk”?
- Vad menar vi med “tidig insats”?
- Vad är “rätt information”?
- När blir stöd “styrning”?

När språket blir gemensamt blir besluten enklare.



### PRATA DATA I EN MENING

Gemensamt språk är en förutsättning för gemensamt arbetssätt.

## Kartläggning av data; inte bara prata

Förutom att prata var det viktigt för oss att dokumentera. Skriva ner hur det ligger till. Var sparas data? Vilken data sparas och vilken information är värdefull för vilken verksamhet? Att göra det skapade en slags kartläggning över data som kunde användas för gemensam förståelse. Precis som ett gemensamt språk är det viktigt att vi ser samma bild av verkligheten och pratar om vad som funkar och hur vi vill ha det. Att jobba med data är själva grunden till att få verklig nytta av AI i nästa steg, utan bra data är bra AI-verktyg omöjligt. Eller som man säger: skit in skit ut.

## AI-kursen: alla behöver inte vara experter

Vi såg ett tydligt behov av AI-förståelse för verksamhetsnära roller. Målet var inte att skapa AI-specialister, utan att skapa en grundförståelse: vad AI är bra på, vad AI inte är bra på, och vad som krävs av data och arbetssätt för att AI-stöd ska bli en resurs i praktiken. Kurser om AI är det inte brist på, snarare tvärt om. Men en kurs som fokuserar på nyttan AI kan skapa ur verksamheternas perspektiv hade vi inte hittat. Särskilt inte en utformad på verksamheternas villkor. Alltså bestämde vi oss för att beställa en.

Det var viktigt av två skäl: för att undvika orealistiska förväntningar och för att stärka förmågan att vara en bra beställare, dialogpart och användare.



### ATT BLI EN KUNNIG ANVÄNDARE. INTE EXPERT


När fler kan ställa bättre frågor blir både kravställning och riskhantering bättre. Då minskar också ängslan som kommer av osäkerhet.

## Inspirationsprogrammet: våga prata, testa och lära

Under våren 2026 genomfördes också ett inspirationsprogram i tre delar för medarbetare i kommun och region som vill utforska hur AI kan bli ett konkret stöd i arbetet med barn och ungas hälsa. Programmet var byggt för det som ofta saknas i vardagen: ett gemensamt utforskande där man får tänka högt, testa och lära tillsammans, utan att det direkt ska mynna ut i ett projekt, en beställning eller en upphandling.

Upplägget var medvetet avdramatiserat: inga hemläxor, inga uppgifter, inga krav. Bara fokuserad inspiration och utveckling med tydlig koppling till deltagarnas vardag. Det skapade en tryggare yta för att prata om både möjligheter och risker, och för att våga ställa de där frågorna som annars fastnar i ängslan: Vad behöver vi egentligen? Vad är möjligt? Vad är inte möjligt än? De som medverkat i projektet var inte överrepresenterade, tvärt om. Tillfället lockade deltagare från verksamheternas alla hörn. Så många som 14 bolag delade spännande lösningar, ledde oss genom övningar i vibekodning eller deltog i samtal om hur vi hjälper Selma.

Företagens presentationer finns inspelade. För att enkelt kunna titta, tipsa och ta kontakt.




**VARFÖR DET HÄR SPELAR ROLL**

När vi möter ny teknik med bara kravställning och formaliserade processer för tidigt, riskerar vi att stänga ner det utrymme där innovation faktiskt uppstår. En förutsättningslös dialog, där verksamhet och leverantörer kan prata öppet om behov, data, begränsningar och tänkbara arbetssätt, kan ibland skapa mer rörelse än en upphandling i sig. Det betyder inte mindre ansvar, det betyder bättre förberedelse: vi vågar prata, prova och lära i liten skala, innan vi låser oss i krav och lösning. Dialogen behöver förstås ske inom ramen för transparens, likabehandling och gällande regelverk. Poängen är att lära och utbyta tankar innan man låser krav.

## Att forma ett case: verkligheten som utgångspunkt

Vi formade ett konkret case att ha som utgångspunkt, med samverkan som tydlig gemensam faktor. Workshops hölls där verksamheterna fick enas om en målbild som funkar för alla, men framför allt ur barnets perspektiv. En befintlig process där samverkan redan sker idag är SSPF. SSPF är en samverkansprocess där skola, socialtjänst, polis och fritidsverksamhet samarbetar strukturerat och tidigt för att förebygga och minska riskbeteenden hos barn och unga. Därför blev den en utgångspunkt. Det gjorde att vi kunde diskutera verkliga flöden, verkliga aktörer och verkliga hinder. Att utgå från ett verkligt case underlättade för att kartlägga vart data finns, skapas, sparas och hur det används i processen av de deltagande aktörerna. Att bara prata och dokumentera det ger mycket gemensam förståelse.

Om vi vill bygga stöd som håller i vardagen måste vi börja i vardagen.



**VARFÖR UTGÅ FRÅN ETT CASE?**

Systeminnovation kräver konkret verklighet. Att börja gräva där man står.  
Annars blir det bara principer.



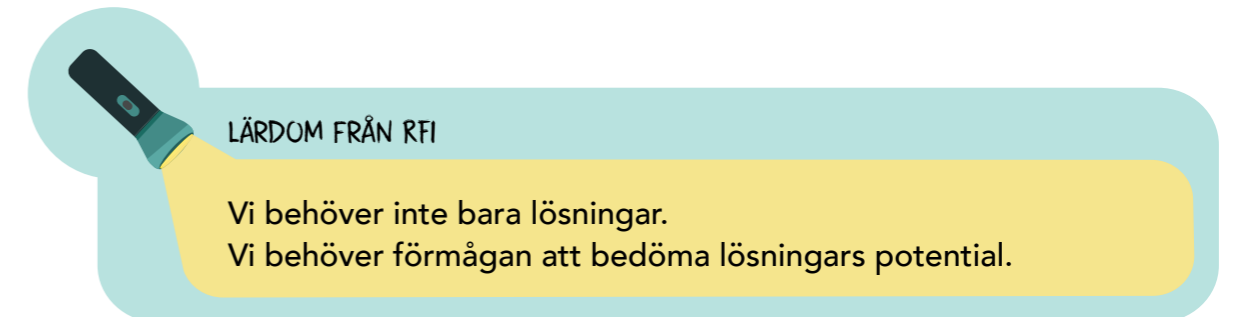
### RFI: när marknaden svarade

Genom en RFI (Request for Information) öppnade vi för dialog med företag. 5 svar kom in. Lärdomen var tydlig: många lösningar landar i att integrations- och datainfrastrukturfrågan är central. För vissa svar var AI inte det mest centrala just nu, utan snarare att skapa en robust grund där data kan användas tryggt och samordnat. I andra fall var möjligheterna med AI överordnat risker och eventuella hinder i befintlig struktur.

Det här är också en anledning till att vi ser värde i förutsättningslös dialog som ett komplement: att våga prata och prova i liten skala, utan att direkt låsa krav, kan ge utrymme för innovation och gemensamt lärande innan man väljer väg för formell upphandling eller implementering.

Det var en viktig reality-check: AI är inte en genväg runt ett fragmenterat system. Den kan bli en förstärkare när systemet hänger ihop. Men först måste systemet fungera.

En sidolärdom är värd att bära med sig: även i marknadsdialoger behöver offentlig sektor kunna känna igen "svar som ser bra ut" men saknar substans. Att bli bättre beställare är en del av arbetssättet. Ett av de inkomna svaren misstänks nämligen vara skapad med hjälp av AI för att iscensätta en lösning på precis det problem som efterfrågades. Utan att gå in på hur lösningen ser ut förklarades i detalj att målet skulle uppnås. Misstänkt AI-genererat svar med andra ord. Speciellt eftersom vi vet vilka utmaningar som finns och vill se att företagen förstår det.



#### LÄRDOM FRÅN RFI

Vi behöver inte bara lösningar.  
Vi behöver förmågan att bedöma lösningars potential.

### Datadelningsplanen: juridiken som designfråga

Datadelningsplanen gjorde det svåra konkret: vad vill vi dela, mellan vilka, för vilket syfte, och vad är möjligt i dag? Att ta fram datadelningsplanen var ett sätt att gå från spekulationer om vad vi tror att vi inte får, till att beskriva vad vi vill kunna göra och sedan utreda möjligheter och hinder.

Den gjorde tre saker tydliga:

- Vad vi vill möjliggöra: tidig upptäckt, effektivare samordning och proaktiva insatser genom nya strukturer för samverkan och datadelning.
- Varför det är svårt: sekretessgränser hindrar bred proaktiv delning mellan huvudmän för AI-analys.
- Vad som är realistiskt nu: utveckling på syntetiska/anonymiserade data och användning i enskilda fall med tydligt samtycke och process.

Det här är inte ett hinder som ska "förhandlas bort". Det är en ritning för hur vi gör rätt. Det pågår också mycket på det här området nationellt som gör att hinder idag kanske innebär möjligheter imorgon, men det kräver att vi inte väntar på att agera inom ramen för vad som är möjligt.



JURIDIK SOM RIKTNING

När ramarna är tydliga minskar ängslan.  
Då går det att testa stegvis och säkert.

### AI som verktyg, utan att Selma använder det

AI ska inte vara något Selma använder. AI ska vara något som gör att vuxenvärlden agerar mer samstämmigt, tidigare och mer jämlikt.

Ett AI-stött beslutsunderlag är inte till för att ersätta professioner, utan för att fungera som trafikledning i ett system där många kör samtidigt. Selma behöver inte använda verktyget själv. Hon märker effekten när vuxenvärlden blir mer samordnad. När samma risk- och skyddsfaktorer vägs in mer likformigt, när insatser föreslås tidigare, och när nästa steg blir tydligare oavsett vilken dörr hon råkar gå in genom.

I dag bedöms barn och unga på olika sätt beroende på var de bor, vilken verksamhet de möter och vilken profession som råkar hålla i ärendet. Det gör att två barn med liknande behov kan få olika stöd olika snabbt.

Poängen är inte att "AI vet bäst". Poängen är att vi skapar ett gemensamt golv för bedömningar, så att stödet blir mer jämlikt och mindre beroende av slump.

Om det fungerar kan Selma få bättre hjälp utan att någonsin "använda AI", eftersom hon i stället möter ett system som upptäcker behov tidigare, håller ihop insatser bättre, ger mer likvärdigt stöd och frigör tid hos professioner till det som faktiskt hjälper: möte, relation och handling.

### En trygg gräns (för bättre beslut)

Det här handlar inte om att automatisera beslut om barn och unga. Beslut ska alltid ligga hos ansvariga professioner.

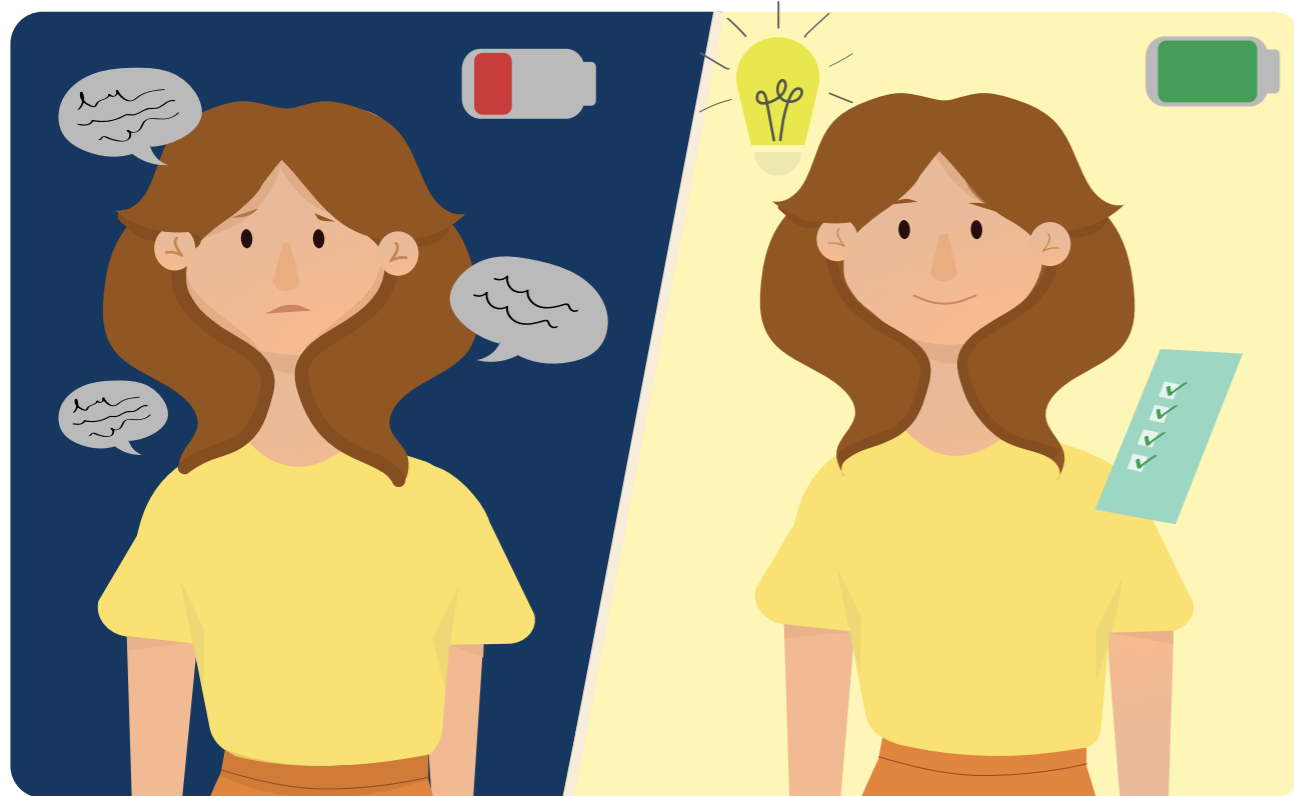
Ett AI-stött beslutsunderlag måste vara transparent, prövbart och möjligt att ifrågasätta. Det ska hjälpa oss att arbeta mer jämlikt och tidigt, inte styra oss bort från ansvar.



AI SKA STÖDJA, INTE STYRA

Ett bra stöd gör det enklare att göra rätt.  
Det tar inte över ansvaret.

# SEN DÅ?



## Två framtider

Det finns två framtider för Selma.

I den ena fortsätter systemet att producera kontakter, bedömningar och överlämningar, men utan att någon håller ihop helheten. Selma fortsätter att berätta samma historia. Akut blir norm. Förebyggande blir en ambition man hoppas hinna.

I den andra framtiden händer något annat. Inte för att någon "införde AI", utan för att vuxenvärlden byggde arbetssätt och struktur: gemensamt språk, gemensamma arbetssätt, säkra former för informationshantering, tydligt ägarskap och mandat, och stegvisa tester som vågar prova utan att chansa.

I den framtiden använder Selma inte AI. Hon märker effekten i stället: hon slipper börja om, nästa steg blir tydligt, stödet kommer tidigare, och hon möter ett system som känns som en väg, inte ett lotteri.



## Urgency (det vi inte får glömma)

Selma behöver inte fler kontakter. Hon behöver att de hon möter hänger ihop.

Vi kan inte samverka oss ur ett informationsproblem utan att dela information på ett säkert sätt.

När systemet är splittrat blir akutlösning standard.

## Beslutsträdet

För att det här ska bli verklighet behöver vi göra nästa steg hanterbart. Därför delar vi upp det i tre nivåer.

### 1) Att göra redan nu (inom dagens ramar)

- Bestäm ägarskap för helheten: vem håller ihop?
- Sätt en minsta gemensam bedömningslogik: ett gemensamt golv som minskar skillnader i bedömning och timing.
- Skapa trygg testmiljö: mandat att testa smått, med tydliga ramar och uppföljning.
- Bygg vidare på gemensamt språk och AI-förståelse: fler ska kunna delta i kravställning och riskhantering.



### VARFÖR "GÖR NU" RÄCKER LÅNGT

Det mesta som bromsar är otydlighet. När ramarna blir tydliga minskar ängslan och vardagen blir möjlig.

## 2) Att göra genom piloter (i enskilda fall)

- Designa samtyckes- och informationsprocesser där barnets perspektiv är centralt.
- Säkerställ skydd: behörighet (need-to-know), loggning, utbildning, incidenthantering.
- Testa stegvis och utvärdera: pröva, lär, justera, skala.

### STEGVIS PILOT

En pilot ska inte bevisa att allt funkar.  
Den ska visa vad som krävs för att det ska funka.

## 3) Det som kräver gemensam väg framåt (regionalt/nationellt)

- Bygg en riktning som håller över organisationsgränser och mandatperioder.
- Arbeta för en modern sekretessram och rättsäkra möjligheter för proaktiv samverkan kring barn och unga.
- Skapa förutsättningar för gemensamma lösningar som kan skalas och komma fler kommuner och verksamheter till nytta.

### FÖRSTA STEGET PÅ MÅNDAG

**Gör en sak:** bestäm ägarskap + minsta gemensamma bedömningslogik.

**Gör två saker:** jobba på en datadelningsstruktur och en tydlig testmodell.

**Gör tre saker:** planera en stegvis pilot med uppföljning, lärande och förändringsledning.



# BREV TILL SELMA

MÅNGA SOM LÄSER DIN BERÄTTELSE KAN NOG TRO ATT DET ÄR PÅHITTAT, EN ÖVERDRIVEN BERÄTTELSE FÖR ATT STATUERA ETT EXEMPEL. MEN VI VET ATT DU FINNS PÅ RIKTIGT, OCH ATT DU ÄR TRÖTT PÅ ATT VARA ETT EXEMPEL PÅ EN HAVERERAD PROCESS.



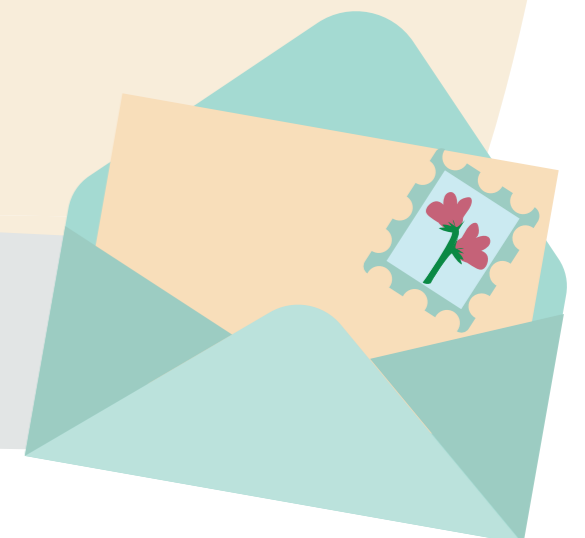
MEN VI VET OCKSÅ ATT MÅNGA HAR TRÄFFAT DIG SELMA. I SKOLAN. PÅ VÅRDCENTRALEN. I SAMTALSRUMMEN. GJORT UTREDNINGAR. ÅKT PÅ DINA LARM I AMBULANSEN OCH HÄMTAT DIG, IGEN. FÖR DEM ÄR DU INTE OBETYDLIG. VI VILL BERÄTTA FÖR DIG ATT VI INTE NÖJER OSS MED ATT GÖRA TILLRÄCKLIGT. FÖR TILLRÄCKLIGT SKAPAR INTE DET NYA NORMALA. I VÅR FRAMTID VILL VI INTE ATT SYSTEMET SKA GÖRA DET SVÅRT FÖR DEM SOM HAR DET SVÅRT.

VI SER DIG SELMA, OCH ALLA ANDRA BARN OCH UNGA SOM VAR OCH EN LITAR PÅ ATT VUXENVÄRLDEN TAR ANSVAR.

ETT PROJEKT BLIR ETT ARBETSSÄTT, ETT ARBETSSÄTT BLIR EN KULTUR, OCH EN KULTUR KAN SKAPA SYSTEMFÖRÄNDRING. MEN DET BÖRJAR INTE MED SYSTEMET, DET BÖRJAR MED ETT LITET STEG I RÄTT RIKTNING.

DET STEGET KAN ALLA TA.

*Puffa*



# VINNOVA

Sveriges innovationsmyndighet



compare



## Sagan om Selma - ett material framtaget genom Barn- och Ungdomsresan

Om hur välfärden ofta är full av kompetens, men fattig på sammanhang. Om hur ängslan kan se ut som försiktighet men bli en broms som gör att vi alltid kommer in för sent. Om hur data och AI kan bli en resurs, men bara om vi gör det rätt.

Selma behöver inte fler kontakter. Hon behöver att de hon möter hänger ihop.

Det kan vi bygga. Men det kräver att någon vågar äga helheten.

Illustrerad av Malin Manivone Mossberg

 **Craytive**  
Design Studio.

